

Trädgårdsarkeologisk undersökning vid von Echstedtska gården 2021

Kila socken, Säffle kommun, Värmlands län

Värmlands Museum rapportserie 2022:32
Författare: Ellinor Larsson & Johan Richardson
Rapport 2022:26

VÄRMLANDS MUSEUM
Uppdrag

Box 335
651 08 Karlstad
Tel: 054 - 701 19 00
Fax: 054 - 701 19 98
E-post: museet@varmlandsmuseum.se
www.varmlandsmuseum.se

© 2022 Värmlands Museum

Trädgårdsarkeologisk undersökning vid von Echstedtska gården 2021

Kila socken, Säffle kommun, Värmlands län

VM Dnr 22.740.0175

Ellinor Larsson & Johan Richardson
Uppdrag
Värmlands Museum

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö	8
Landskapet och den förhistoriska utvecklingen	9
Von Echstedtska gårdens i det historiska materialet.....	9
Von Echstedtska gårdens utformning och dess samtid	10
Trädgårdsarkeologi	11
Tidigare arkeologiska undersökningar på von Echstedtska gården.....	113
Genomförande	11
Förutsättningar, avgränsning och metod	13
Resultat	15
Yta 1	15
Schakt 1 och 2	15
Schakt 3.....	15
Schakt 4.....	17
Schakt 5.....	18
Anläggningar	18
Yta 2	19
Schakt 10.....	22
Schakt 11.....	23
Schakt 12-14	23
Yta 3	24
Fynd	26
Prover	26
Tolkande sammanfattning	26
Källor	28
Litteratur.....	28
Kartor.....	28
Övriga uppgifter.....	28
Tekniska och administrativa uppgifter	29
Bilaga 1. Schakttabell	30
Bilaga 1. Kontexttabell	31
Bilaga 2. Fyndtabell	32
Bilaga 1. Profiliritningar	33
Bilaga 1. Foton av återställda ytor	34

Omslagsbild: Foto över huvudbyggnad och övre gårdsplanen vid von Echstedtska gården, Kila socken, hösten 2021. Foto från nordost.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.
©Värmlands Museum

Figur 1. Utsnitt ur Ekonomiska kartan över delar av Säffle kommun. Von Echstedtska gårdens lokalisering markerad med en röd cirkel. © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.

Inledning

Bakgrund

En trädgårdsarkeologisk undersökning utfördes av personal från Värmlands Museum, med medverkan av Anna Andréasson Sjögren, ArchaeoGarden, i oktober 2021 vid von Echstedtska gården, Kila socken, Säffle kommun (se figur 1 och 2).

Anledningen till undersökningen var att Värmlands Museum står inför uppgiften att rekonstruera trädgården som omger von Echstedtska gården till den omfattning och utseende som då gården beboddes av paret von Echstedt under 1700-talets andra hälft. Som en del av det planerade arbetet har en analys av trädgårdens tidigare utformning utförts av Kolbjörn Waern, Waern Landskap AB (Waern 2021). Analysen ligger till grund för ett vårdprogram för trädgården vid von Echstedtska gården som är i framtagande. I analysen identifierades ett behov av att genom en trädgårdsarkeologisk undersökning försöka fastställa hur de ytor som ligger närmast huvudbyggnaden varit utformade, liksom hur dessa ytor disponerats och vad för slags ytmaterial och växtlighet som förekommit. Undersökningen utfördes utifrån dessa önskemål och i samarbete med Anna Andréasson Sjögren som trädgårdsarkeologisk expertis. Totalt uppgick den undersökta ytan till 101,5 m².

Syfte

Syftet med undersökningen var att utreda hur trädgården såg ut under 1700-talets andra hälft med förhoppningen att kunna åskådliggöra detta i framtida trädgårdsinsatser. Undersökningen avses bidra med en mer nyanserad bild av växtlighet, spatiala mönster, rörelsemönster inom gården och hur olika ytor nyttjats. Den nya kunskapen från undersökningen ska ligga till grund för den planerade rekonstruktionen av gårdens ursprungliga trädgård som den såg ut under 1700-talets andra hälft för att öka synbarheten och upplevelsen för besökare.

Figur 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartan över Kila socken och von Echstedtska gårdens lokalisering i ett brutet odlingslandskap norr om sjön Summeln. © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.

Figur 3. Utsnitt ur geometrisk karta från 1648 med större åkerytor som omger gården, vilken markeras som en byggnad inom en triangulär tomt (Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Akt R40-43:R1:322).

Figur 4. Utsnitt ur geometrisk karta från 1712 som visar gården med omkringliggande åkrar. Här syns ännu inte den symmetri som kännetecknar gården från von Echstedts tid (Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Akt R40-43:1).

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

Landskapet och den förhistoriska utvecklingen

Von Echstedtska gården ligger i ett landskapsutsnitt som präglas av öppna odlingsmarker som omgärdas av skogbeklädda höjder (se figur 2). Här finns även ett flertal sjöar som genom sina in- och utflöden binds ihop med Väneren som ligger omkring 1,5 mil söder om gården. Von Echstedtska gården ligger strategiskt placerad på ett flackt höjdläge i relation till det omgivande landskapet, vilket bidrar till att gården upplevs som ett riktmärke i landskapet.

Von Echstedtska gården ligger i ett landskap som brukats och bebotts sedan äldre stenålder. I Kila socken består de äldsta spåren av lösfynd av Lihultsyxor och trindyxor. Dessa redskap dateras generellt till den senare delen av mesolitikum men nyttjades även i övergången till neolitikum. Utifrån andelen lösfynd tycks inte någon expansion eller någon större bebyggelseetablering i socknen skett under de tidiga och mellersta faserna av neolitikum utan det är först under senneolitikum som andelen fynd ökar markant. Från denna period började man begrava människor i så kallade hällkistor som utgör Värmlands äldsta gravmonument. I Kila socken finns sju hällkistor vilket tillsammans med andelen lösfynd indikerar en växande bofast befolkning med ekonomi baserad på jordbruk och boskapsskötsel. Sammantaget vittnar de förhistoriska spåren om att det tidigt har funnits bebyggelse i de bördiga markerna som omgärdar sjön Summeln.

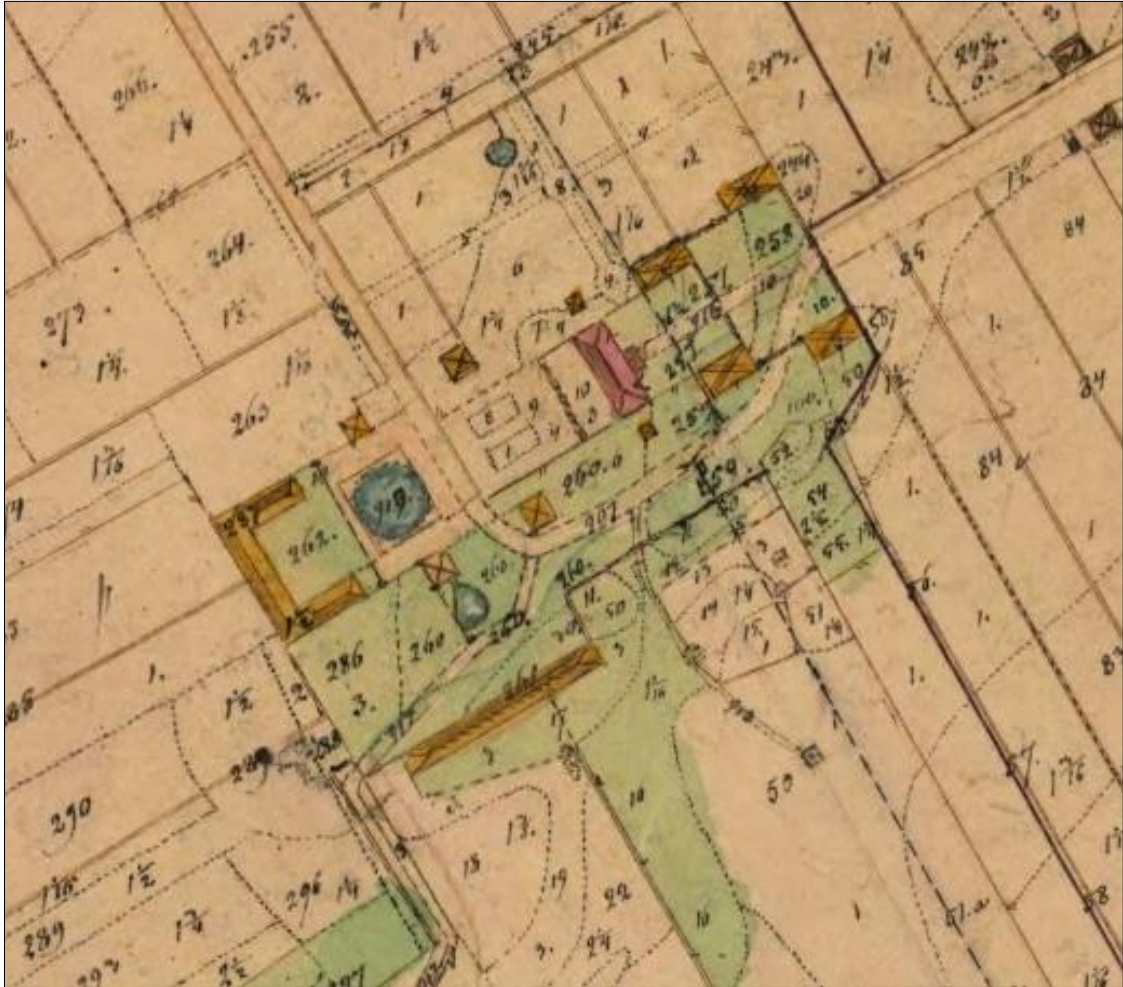
Under bronsålder och äldre järnålder började man begrava sina döda i rösen och stenfyllda stensättningar. Dessa ligger vanligtvis placerade i höjdlägen och med en relation till vatten. De samtida boplatserna är troligen placerade på de mer lättdränerade jordarna i dalgångarna och kan ligga upp till en kilometer från gravarna. I Kila socken finns en koncentration av rösen och stensättningar längs med Harefjorden, men det finns även ett kluster av gravar i området mellan Sandbol och von Echstedtska gården.

Under yngre järnålder introducerades nya begravningsuttryck då gravhögen och flatmarksgravar markerade med block/klumpsten blev de dominerande gravformerna. Även relationen mellan grav och boplatz förändras då gravarna eller gravfälten vanligtvis placerades i närheten av gården. Söder om Kila kyrka ligger två gravfält samt en koncentration av gravhögar som indikerar att det funnits en eller ett flertal gårdar i närområdet. Sydöst om Von Echstedtska gården återfinns ett klumpstensgravfält vilket indikerar att bebyggelseenheter funnits i området redan under yngre järnålder.

Von Echstedtska gården i det historiska materialet

Vår kunskap om medeltiden i detta område bygger till stora delar på senmedeltida dokument som exempelvis jordeböcker. En jordebok kan betraktas som en förteckning över jordegendomar som utgör ett underlag för beskattning med uppgifter om gårdars läge, storlek, avkastning och ägarnas namn. Till de äldsta bevarade dokumenten hör jordeboken som upprättades år 1503. I den framgår att ett flertal gårdar finns längs med Summeln som bland andra Västra Smedbyn (von Echstedtska gården), Sandbol, Torstenbyn och Bolet. Under 1500-talet tillkommer fler gårdar, som Östra Smedbyn (år 1585) och Ulvsbol (år 1568).

I samband med 1600-talets stormaktsambitioner påbörjades en nationell karteringsvåg vars syfte var att kartlägga landets resurser inför framtida beskattningar. I Värmland karterades majoriteten av de hemman som berördes under 1640-talet och det var enbart inägomarkerna som ritades ut i kartan. Von Echstedtska gården, vars ursprungliga namn var Västra Smedbyn, kartlades för första gången år 1648 och ytterligare en geometrisk karta upprättades år 1712 (se figur 3 och 4). I de två geometriska kartorna går det att utläsa att den produktiva åkermarken ligger placerad närmast gården. Hag- och betesmarken omgärdar i sin tur åkermarken och hemmanets ägor sträcker sig ned till sjön Summeln. I de geometriska kartorna är gårdsstrukturen inte utritad utan själva gårdstunet är markerat med en husschablon. I Laga skiftes kartor från åren 1845 respektive 1850 får man en mer detaljerad bild av gårdsstrukturen (se figur 5). I dessa kartor går det att utläsa att gården bestod av en mangårdsbyggnad med ett flertal tillhörande ekonomibyggnader. Kartorna ger även en inblick i hur trädgården kan ha strukturerats upp med odlingsytor och dammar.

Figur 5. Utsnitt ur Lagaskifteskartan från 1850 där vissa detaljer rörande trädgården finns markerade (Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv Akt 17-kiö-170).

Von Echstedtska gårdens utformning och dess samtid

Von Echstedtska gården utgör ett gott exempel på hur en herrgård skulle utformas under framför allt 1700-talet. Utifrån karolinska mönster bestod herrgården av rödfärgad mangårdsbyggnad i ett plan med två flankerande mindre byggnader och dubbla par flyglar som ligger i en tydlig symmetri med varandra ordnade efter en nordostlig-sydvästlig axel. Till mangårdsbyggnaden går en lång allé vilket bidrar till att herrgården upplevs som central i landskapet. Ladugårdsdelen är avskild från herrgården men ligger även den relaterad till och i siktlinje med övrig bebyggelse.

Under 1600-tal och in på 1700-tal kom utformningen av trädgården att ta en allt större plats vid svenska herrgårdar. Utifrån franska förebilder anlades närmast boningshuset ofta en liten parterr med blomsterkvarter och lite längre bort enklare gräskvarter i regelbundna mönster. Trädgården och dess nyttoväxter var en viktig del av hushållet. För vidare läsning om Von Echstedtska gårdens och familjen von Echstedts historia hänvisas till Värmlands Museums årsbok från år 2012.

Trädgårdsarkeologi

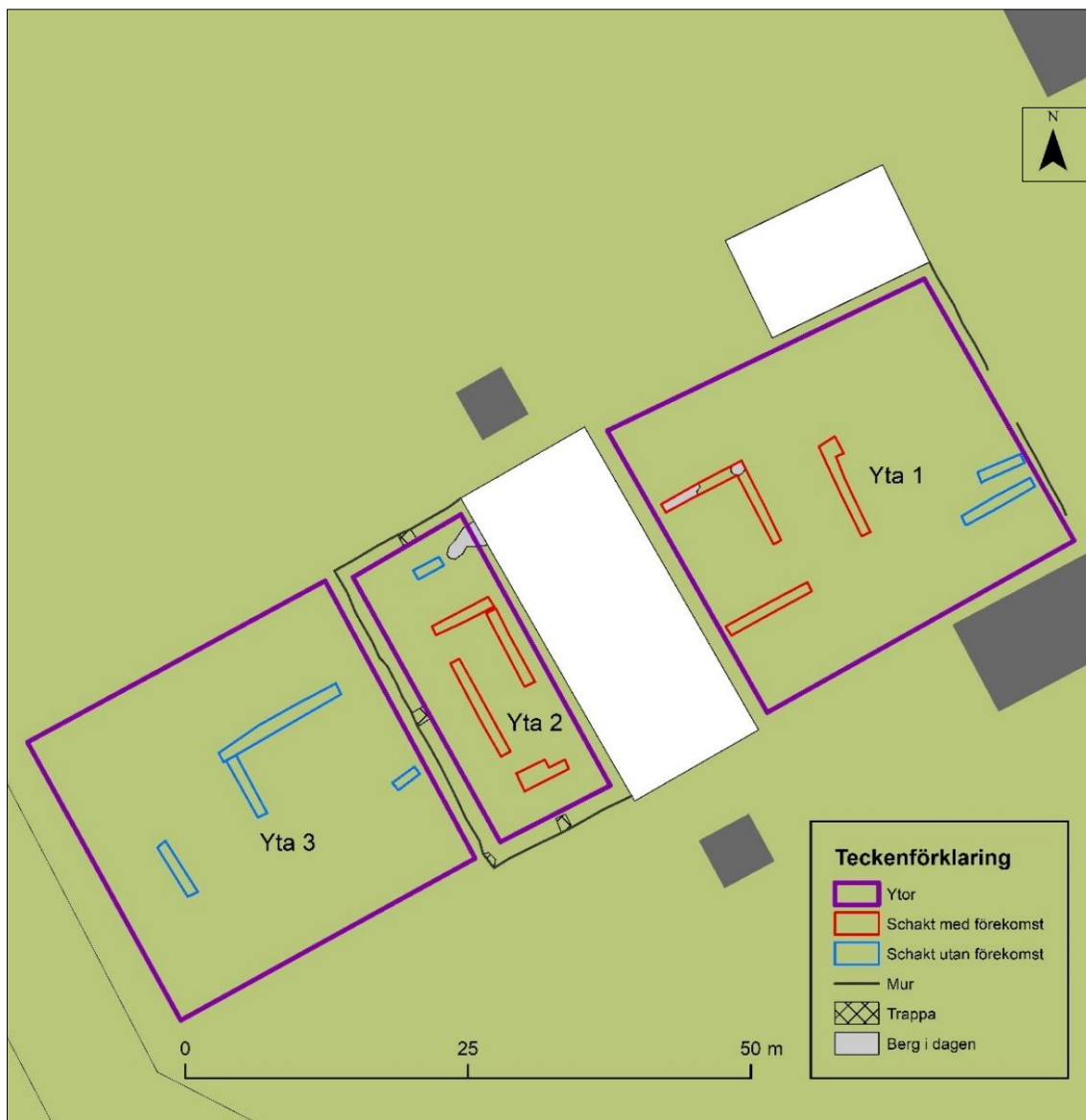
Under 2000-talet har det trädgårdsarkeologiska forskningsfältet blivit alltmer framträdande inom uppdragsarkeologin. Via stadsundersökningar har kunskapen om medeltida och tidigmoderna stadsodlingar blivit kända genom arkeologisk metod och naturvetenskapliga analyser. Arkeologiska undersökningar har även genomförts vid historiska trädgårdar på högstatusgods som exempelvis Gunnebo slott och landeriet vid Johanneberg i Göteborg. I Värmland har sedan tidigare trädgårdsarkeologiska undersökningar genomförts främst vid Alsters herrgård och Sandbäckens gård i Karlstad kommun.

Tidigare arkeologiska undersökningar på von Echstedtska gården

År 1991 föreslogs av Sven Hermelins trädgårdsarkitektkontor att undersökningar skulle utföras inom trädgården på von Echstedtska gården (PM 1992). År 1992 gjordes trädgårdsarkeologiska undersökningar för att studera de gångar i trädgården som är inritade på skifteskartan från 1848–49. Undersökningen kunde bekräfta att gångarna bestått av en slityta av lätt rundat, fint rödaktigt grus. Undersökningen visade att gångarna strålade samman till en cirkelrund plats kring en alm. De övriga trädgårdsarkeologiska undersökningar som föreslagits av Sven Hermelins trädgårdsarkitektkontor blev dock inte genomförda. Av denna anledning har behovet av ytterligare undersökningar identifierats, vilka ligger till grund för föreliggande arbete, och vilka behövdes utföras innan några mer omfattande restaureringsarbeten genomförs. För vidare information om 1992 års undersökning hänvisas till PM från Sven A Hermelin AB (daterat 1992-09-02, författat av Klaus Stritzke).

Figur 6. Foto som visar maskinunderstödd grävning av Schakt 1 i övre gårdsplanens sydöstra del hösten 2021. Foto från nordost.

Figur 7. Utsnitt ur fastighetskartan som visar undersökningens delytor och schaktens lokalisering inom dessa.

Genomförande

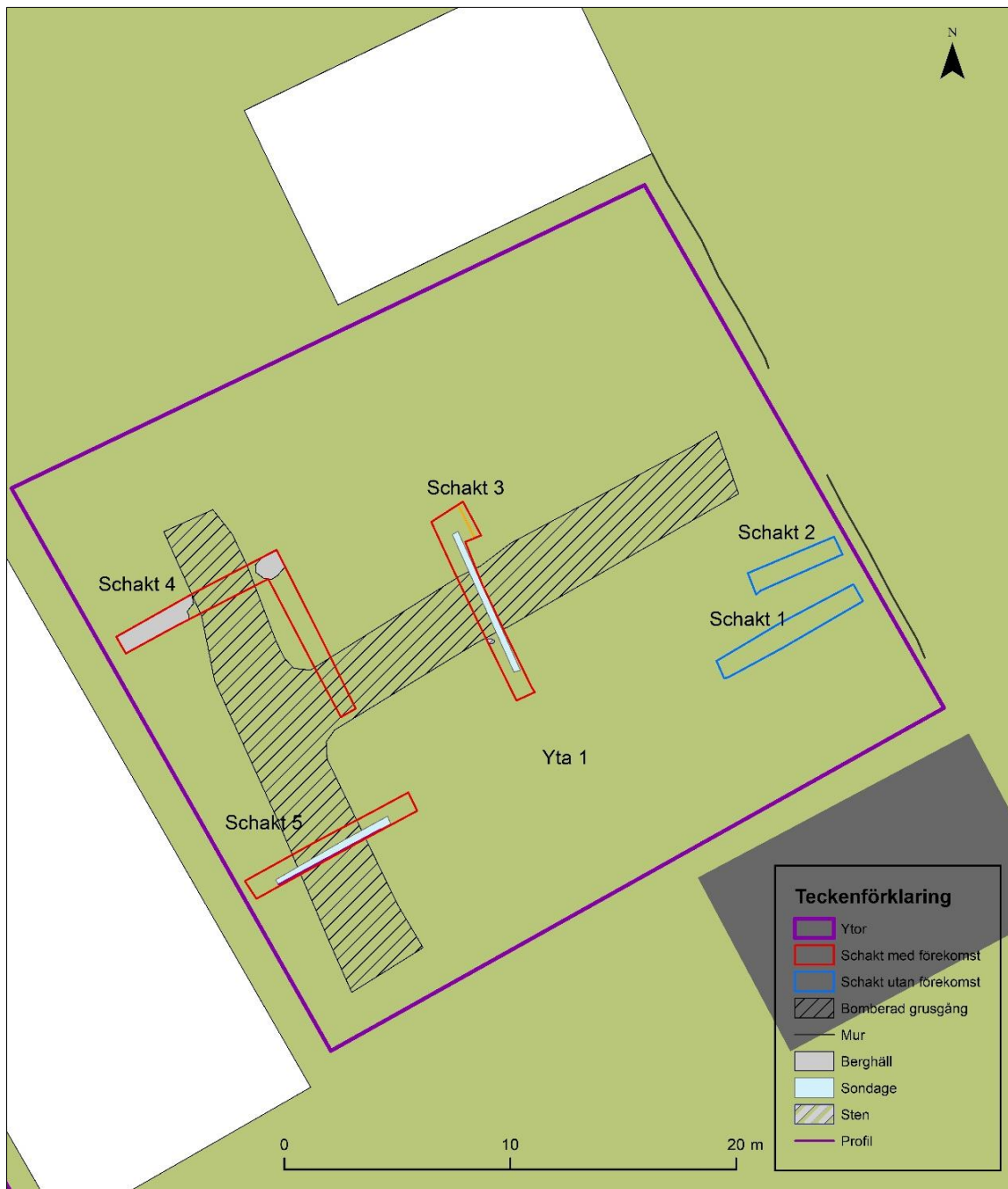
Förutsättningar, avgränsning och metod

Den arkeologiska undersökningen genomfördes den 27–29 oktober 2021 under varierande väderförhållanden, dock främst uppehållsväder. Undersökningen utfördes av Värmlands Museums arkeologer Johan Richardson och Ellinor Larsson samt trädgårdsarkeolog Anna Andréasson Sjögren och trädgårdsmästare Lisa Andersson. Malin Axelsson, mångårig guide och expert på von Echstedtska gården, bidrog med kunskap om trädgården vid fältbesök och senare genom foton och arkivuppgifter. Kilabördige Jan Rask Olsson bidrog med maskingrävning och återställande av de undersökta ytor.

De tre partier som omfattades av undersökningen utgör avgränsade ytor inom den centrala delen av gården och i nära anslutning till dess huvudbyggnad, i rapporten namngivna som yta 1–3 (se figur 7). Yta 1 omfattade den övre gårdsplanen, yta 2 omfattade parterren väster om huvudbyggnaden och yta 3 består av en sluttande äng/gräsmatta väster om parterren (se figur 7). Sammantaget avses dessa ytor på sikt kunna rekonstrueras med det ursprungliga utseende under paret von Echstedts tid som förebild. Inför markarbetet kontrollerades befintliga ledningars placering för att undvika störningar på dessa och att undvika att gräva i redan påverkade markområden (www.ledningskollen.se).

För att på ett för platsen optimalt sätt kunna redogöra för dess utformning planerades utredningen och genomfördes fältarbetet i samarbete med trädgårdsarkeolog Anna Andréasson Sjögren, ArchaeoGarden. Detta för att kunna identifiera och kontextualisera de delar av trädgården som kan tänkas bli återskapade vid framtida trädgårdsinsatser vid von Echstedtska gården.

Schaktning företogs skiktvis med en grävmaskin med en 1 m bred skopa inom alla ytor som berördes. I anslutning till partermuren grävdes ett mindre schakt för hand för att inte riskera att skada den vid undersökningstillfället redan delvis utrasade muren. Där misstänkta arkeologiska lager framkom avstannades maskingrävning och handgrävning vidtog. Påträffade lämningar och schakt dokumenterades skriftligen och med digitala foton. Schakten och anläggningar mättes in med GPS (GNSS med nätverks-RTK). Efter fältarbetet gjordes vidare bearbetning av inmätta filer genom ett tillägg i programmet Arcmap 10.8. Efter dokumentation lades schakten igen. Material som relaterade till äldre grusgångar separerades vid schaktning och lades efter dokumentation tillbaka i samma läge och packades genom maskinellt tryck.

Figur 8: Plan över yta 1 med schaktens belägenhet och den bomberade grusgångens omfattning.

Resultat

Vid den arkeologiska undersökningen grävdes 14 schakt fördelade på tre ytor där möjligheten att se spår efter tidigare bruk och eventuella trädgårdsanläggningar kunde förväntas förekomma. Resultaten beskrivs nedan områdesvis följt av en tolkande sammanfattning.

Yta 1: den övre gårdsplanen

Yta 1 bestod av den övre gårdsplanen som ligger direkt öster om huvudbyggnaden. Ytan flankeras av de två övre flyglarna och avgränsas mot den nedre gårdsplanen av en kallmurad stenmur som förbinder flyglarnas östra gavlar. Den arkeologiska undersökningsyta 1 motsvarar Yta 3 i det framtagna vårdprogrammet för trädgården. Totalt grävdes fem schakt inom ytan (schakt 1–5). Schakten placerades för att kunna påvisa omfattning av den övre gårdsplanens strukturer och bedöma ålder, funktion och eventuella störningar. Schaktens placering påverkades till viss del av kända ledningar inom ytan. Längs muren förekom flera fullvuxna lövträd, vilket försvårade möjligheten till att se en lagerbild. Inom Yta 1 förekom kända ledningar vilka undveks genom att lägga schakten där dessa inte förekom. Andra, tidigare okända ledningar framkom inom ytan, vilka undveks i möjligaste mån genom begränsning av schakt. Ytliga ledningar som slingkabel för robotgräsklippare påverkades då de var ytligt placerade och placeringen inte var känd vid undersökningstillfället. I övrigt bestod störningarna främst av trädrotter från de stora lövträd som förekommer inom ytan, men vilka undveks där det var möjligt.

Schakt 1 och 2

Schakt 1 och 2 grävdes parallellt i nordöstlig-sydvästlig riktning i ytans sydöstra del, vinkelrätt mot den stenmur som separerar övre och nedre gårdsplanen (se figur 6). Intill mur och intilliggande magasin förekommer större träd vilket föranledde en hög rotstörningssfrekvens och försvårade möjligheterna att se eventuella lagerskillnader. Schakten grävdes till 0,30 m djup men inga anläggningar eller lager framkom i schakten. Spår efter någon grusad yta närmast muren noterades inte, snarare förefaller det som om att jord deponerats mot stenmuren för att skapa en terrass så att själva muren inte var direkt synlig från huvudbyggnaden. När detta gjorts framgick inte Föremål som påträffades i matjordslagret (A99) bestod av två odekorerade kritpipsskåp och en skärva porslin som sannolikt är från 1700-tal, dock förekom även mer modernt järnskrot i samma lager.

Schakt 3

Schakt 3 grävdes i den övre gårdsplanens centrala del för att utröna hur den idag övergräsade väg/grusgång som leder upp till huvudbyggnadens entré sett ut och konstruerats (se figur 9). Schaktet anlades i nord-sydlig riktning tvärs över den i ytan tydligt markerade förhöjningen som utgör lämningarna efter den bomberade gången. Tre lager identifierades inom schakt 3 (**A12-14**), vilka dokumenterades genom profilritning. Ett smalschakt (sondage) grävdes i schaktets östra del för att kunna dokumentera lagren i profil inför tolkning av ålder, funktion och komplexitet (se figur 10 och profilritning i Bilaga 4). I schaktets botten och norr om grusgången framkom lager **A14**, vilket endast förekom inom en begränsad del av schaktet. Lagret bedömdes efter undersökning utgöra naturlig undergrund och i vilket två stenar syntes. Över A14 låg ett omfattande lager mörkgrå siltig lera med enstaka inslag av småsten och som mätte ca 0,35 m i tjocklek (**A13**). Lagret hade karaktären av matjord och tolkades som en äldre markhorisont. Det lager som utgjorde den bomberade grusgången **A12** var tydlig i såväl plan som profil. Lämningen var 2,5 m bred och 0,20–0,25 m tjock och bestod av kompakterat fint rödaktigt grus som var väl sorterat och som ställvis påvisade små lerlinsar. Grusgången förefaller närmast nedgrävd i den underliggande lagret A14, vilket antyder att man vid konstruktionen av gången haft för avsikt att göra den till en avvikande del av en i övrigt beväxt yta. Detta talar emot att den ingått i en vidsträckt grusad yta som tidigare föreslagits.

Inga spår efter odling kunde identifieras på endera sidan av grusgången. Detta kan ha förekommit i ett initialt skede men därefter kommit att försvinna då ytan modifierats över tid. Fotografier över ytan från tidigt 1900-tal visar att buskväxtlighet funnit intill denna grusgång under denna tid och vars anläggande kan ha påverkat äldre odlingsbäddar/rabatter (muntlig uppgift, Malin Axelsson). Huruvida ursprungliga odlingsbäddar förekommit intill gången kan därför varken bekräftas eller dementeras genom undersökningen.

Figur 9. Foto över schakt 3 och i bakgrunden schakt 4 åt höger och schakt 5 åt vänster. Bilden förevisar den bomberade gångens välvda profil. Foto från öster.

Figur 10. Foto som visar den bomberade centrala vägen genom övre gårdsplanen och dess underliggande lager (A12 respektive A13). Foto från nordväst.

Schakt 4

Schakt 4 grävdes norr om entrén till huvudbyggnaden i övre gårdsplanens högsta del. Schaktet grävdes på tvären i relation till huvudbyggnaden och fortsattes i vinkel för att avgöra om den grusade gången som ledde upp till entrén förgrenade sig eller anslöt till en grusplan/vändplan framför entrén. Schaktet grävdes från dagens rabattkant intill fasaden och i öst-västlig riktning och i dess östra del vek schaktet av åt söder. I schaktets västra del framkom berggrunden direkt under grässvålen, och utgjorde en plan håll (se figur 11). Över hållen och direkt under grässvålen framkom ett lager av fint grus (A15), vilket tolkats utgöra en del av en grusad gång då materialet var likt det som förekom i schakt 3. Lagret var grunt då det överlagrade berghållen men bedömdes vara påfört. Sannolikt utgör detta lager en del av en grusad gång som följt huvudbyggnadens fasad i nordväst-sydöstlig riktning. Den har utgjorts av samma material som den bomberade, centrala gången i schakt 3 och 5 men beroende på de topografiska förutsättningarna varit mindre kraftigt anlagd. Fynd framkom endast i matjordslager (A99) och bestod av framgent av glas, keramik, porslin och enstaka järnspikar (Fynd 5–14).

I schaktets östra del framkom samma lagerföljd som i schakt 3, med fortsättningen på den bomberade grusgången A12. Det fanns dock ingen antydning om att ytan framför entrén varit grusad eller omfattade en vändplan. Med detta resultat kan det snarast konstateras att den centrala grusgången svängt av åt sydväst, som antyds av ett svagt hak under gräsmattan, eller avslutats som en rak gång vid entrén där denna sammanfaller med den grusade gång som följer huvudbyggnadens fasad. Det är därmed inte sannolikt att hästdragna transporter kunnat vända framför entrén utan istället passerat via en sidoväg längs huvudbyggnadens södra del.

Figur 11. Foto över schakt 4, där den plana berghållen framkom direkt under grässvålen och resterna av en grusad gång syntes i schaktets centrala del. Foto från väster.

Schakt 5

Schakt 5 anlades sydost om huvudbyggnadens entré för att undersöka om den grusbelagda bomberade vägen över gårdsplanen fortsatt i denna riktning och för att undersöka om andra spår efter den ursprungliga trädgårdens form förekom. I schakt 5 kunde konstateras att ett omfattande fyllningsarbete utförts inom denna del av gårdsplanen för att utjämna den naturliga topografin och för att uppnå den eftersträlvade symmetri som ligger till grund för gårdens axiala utformning. I en 0,40 m bred och 0,80 m djup sondage identifierades flera horisontella lager (A16-24; se figur 12 och profilritning i Bilaga 4). Detta djupschakt grävdes med en smalare skopa för att förstå grusgångens uppbyggnad, dokumentera lagerföljden i profil men också för att påverka lämningen så lite som möjligt. Lagren finns detaljbeskrivna i Bilaga 2. Utfyllnadslagren hör ihop med anläggandet av gården och gårdsplanen och härrör sannolikt från 1700-talets mitt. Fynd förekom endast i matjordlager A99 och bestod av fragment av glas, keramik och en platt järnten (Fynd 16–21).

Det primära lagret inom schaktet utgjordes av en gångbeläggning av samma småkorniga grus som tidigare identifierats i schakt 3 och 4 som en bomberad grusgång (A18). Lagret bestod av varvigt rödbrunt grus med en markant lerlins, vilket påvisar att lagret påförts i minst två omgångar. I gruslagret framkom ett skaftfragment av en kritpipa (fynd 22). Grusgången löpte parallellt med huskroppen med samma bredd som den som sträcker sig över gårdsplanerna (A12) och tolkas utgöra samma som lager A15 i schakt 4, dock av mer omfattande tjocklek.

Figur 12. Foto som visar arkeologiska lager i profilen av schakt 5 inom yta 1. Notera ett ljusbrunt grusigt lager med en mörk lins, vilket utgör den grusgång som följt huvudbyggnadens sida (A18). Foto från väster.

Anläggningar

Den anläggning som utmärker övre gårdsplanen är den linjära grusgång som löper från grinden vid nedre gårdsplanen mot huvudbyggnadens entré i väster, centralt i den axiala utformning som gården uppförts efter (se figur 8). Anläggningen är tydlig direkt under grässvålen och torde vara enkel att ta fram för att uppnå det ursprungliga utseendet. Att denna bättrats på med ett sekundärt gruslager av samma typ antyder att det var viktigt att hålla den synlig och i gott skick. Den grusade gången konstateras utgöra en viktig komponent i det linjära uttrycket och för att transporteras sig över tunet till huvudbyggnaden. Anmärkningsvärt är att det inte förekommer någon vändplan/grusad öppen yta framför husets entré utan gången tycks möta en vinkelrät motsvarighet som löper längs husets långsida. Denna gång har anlagts efter att omfattande markarbeten utförts för att jämna till den övre gårdsplanen och huvudbyggnadens område innan byggnation. Några bevarade spår efter trädgårdsanläggningar som rabatter eller andra trädgårdsarkitektoniska inslag framkom inte i schakten inom ytan, men kan ha förekommit och i senare tid försvunnit.

Yta 2: parterren

Yta 2 omfattade den plana rektangulära yta belägen direkt väster om huvudbyggnaden som i äldre kartmaterial omnämns som parterr. Den terrasserade ytan omgärdas av en kallmurad stenmur av natursten som vid arbetstillfället ställvis börjat rasa. I ytans norra del framkom berg i dagen, vilket visar att berggrunden var topografiskt högre även på denna sida av huset. Trappor ledde upp till ytan från omkringliggande ytor åt norr, söder och väster. Den av dessa västligaste var både bredare och högre vilket speglar topografin. Den arkeologiska undersökningsytan 2 motsvarar Yta 4 i vårdprogrammet för trädgården.

Fem schakt grävdes inom ytan för att avgöra hur parterren byggts upp och huruvida den haft en beläggning eller en för 1700-talets tidstypisk indelning och eller utformning (schakt 10–14; se figur 13). Anläggningar framkom i två av schakten i ytans södra del (schakt 10–11). De bestod av fem stolphål och ett störhål vilka var placerade så de korresponderade med parterrens mittlinje (A1–A6). Anläggningarna tolkats utgöra spår efter någon slags tidig avgränsning av ytan. De överlagrades av fem separata lager av utfyllnadsjord (A7–A11), vilket anger att anläggningarna tillhört parterrens konstruktionsfas men ej brukningsfas. Lagren var tydligt avgränsade i profil, men tycks ha deponerats i tät följd och utgör sannolikt olika lass av skelettjord för att bygga upp parterren. Det förekom inga stenar som utfyllnad i denna konstruktion, men i norra delen av ytan var jordlagren tunna då berghällen låg nära ytan och i den nordöstligaste delen syntes hällen som berg i dagen.

Figur 13: Plan över yta 2 med schaktens placering och anläggningarnas förekomst i schakten.

Fyllnadslager förekom i fyra av den fem schakten. Av schakten så förekom utfyllnadslager i fyra av den fem schakten (schakt 10–13; se figur 14). I schakt 14 förekom inga påförda lager då detta låg i anslutning intill berg i dagen och där utfyllnad helt enkelt inte varit nödvändigt (se figur 15). De schakt som påvisade mer omfattande lager och anläggningsförekomst var belägna i parterrens södra del (Schakt 10 och 11). Övriga lager finns beskrivna i Bilaga 2, Kontexttabell. Ytan flankeras av en kallmurad mur som löper längs dess norra, västra och södra begränsning till samma höjd som markytan. Utifrån resultaten från schaktningen kan man anta att inga stenläggningar eller grusgångar finns inom dagens yta, men kan ha förekommit nära dagens ytan och tagits bort under 1800- eller 1900-talen.

Figur 14. Foto från sydväst som visar omfattningen av schakten som grävdes i yta 2, parterrdelen av trädgården.

Figur 15. Foto som visar berg i dagen i parterrens norra del, i förgrunden del av den kallmurade stödmuren som omgärdar denna del. Foto från nordväst.

Schakt 10

Schakt 10 grävdes i parterrens sydligaste del och breddades till dubbel bredd då lager och anläggningar framkom inom schaktet. Ca 0,40 m under dagens gräsyta framkom en rad av stolphål (A1-A3) som ligger i nordnordvästlig-sydsydöstlig riktning centralt i parterrens yta och i linje med de trappor som leder upp på ytan i dess norra och södra del (se figur 16). Stolphålen var tydliga och mätte mellan 0,19–0,27 m i ytan och ca 0,10 m djupa, varav A1, A3 och A4 kom att delundersökas. Fyllningen i dessa var homogen och bestod av gråbrun siltig sand med inslag av kol och enstaka tegelfragment (se figur 16). I anläggning A4 framkom en spik. Ytterligare ett stolphål (A5) och ett störhål (A6) framkom i anslutning till denna stolphålsrad och vilka innehöll samma fyllning och förekomst av kol och tegelfragment. Anläggningarna har tolkats tillhöra etableringsfasen av parterren och möjligen utgjort del av dess ursprungliga konstruktion men då dessa överlagras av flera utfyllnadslager har de inte varit del av konstruktionen vid dess brukningstid och heller inte varit del av eventuella odlingslämningar. Regelbundenheten och förekomsten av tegel antyder att dessa inte heller kan ha varit del av lämningar från före gårdens tillkomst, utan härrör sannolikt från en tid då huvudbyggnaden och eller parterren tillkommit, baserat på dess placering inom ytan.

Anläggningarna överlagrades av ett utfyllnadslager i form av mörkgrå siltig lera (**A8**) som låg under ett lager med högt grusinnehåll (**A7**) vilket tolkades som skelettjord för eventuell anläggning på parterrens övre yta. Över detta var grässvålen tjock med stor rotpåverkan från kvickrot. Fynd i form av en järnspik och ett en skärva fajans med blå blomdekor framkom i matjordslagret (Fynd 24–25),

Figur 16. Foto som visar linje av stolphål i schakt 10 i södra delen av yta 2. Foto från nordväst.

Figur 17. Foto som visar de olika jordlager som framkom i schakt 11 inom parterren (yta 2). Alla lager var utfyllnadslager och har transporterats till ytan från annan plats. Foto från öster.

Schakt 11

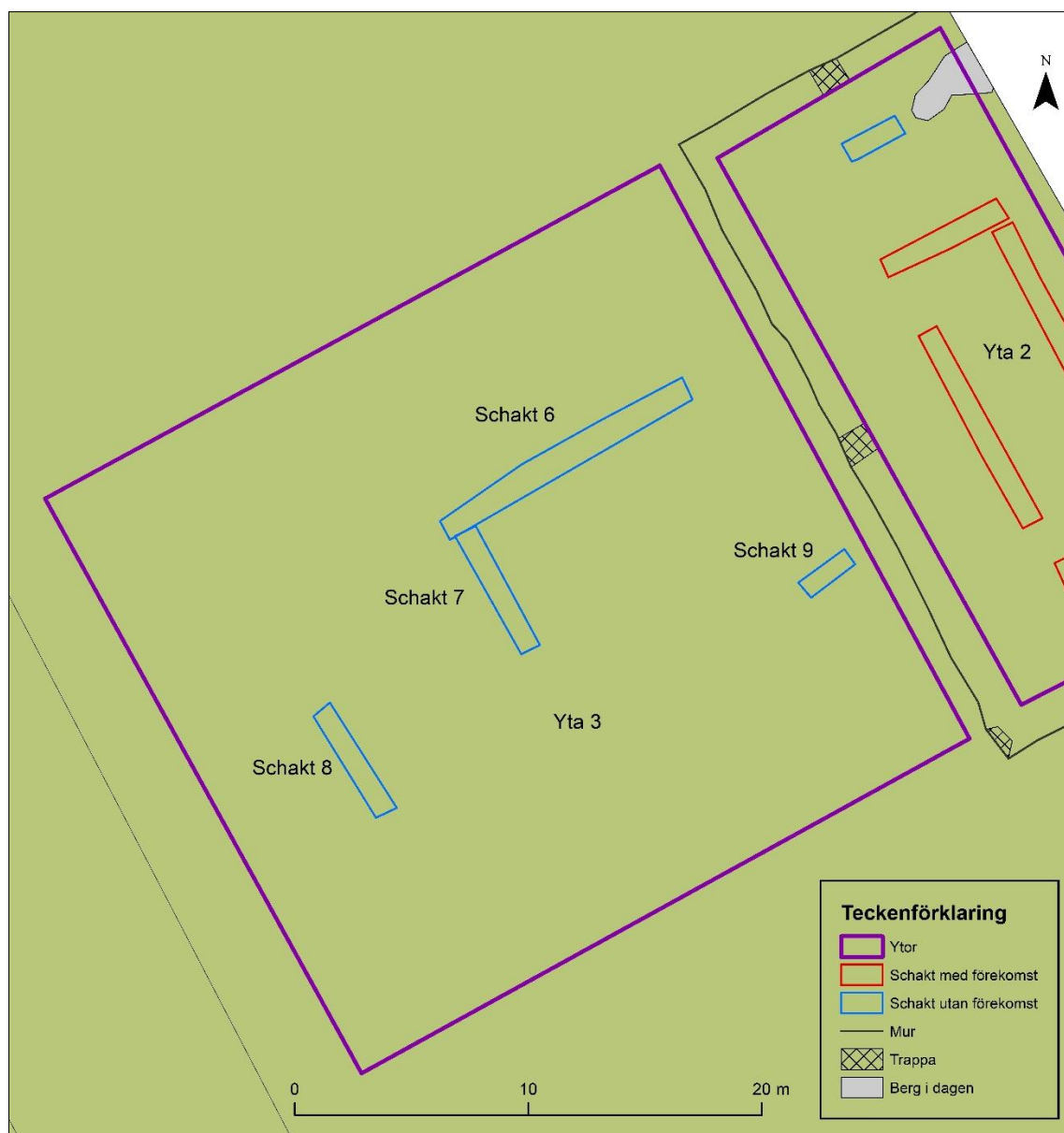
Schakt 11 grävdes i nordnordvästlig-sydsydostlig riktning längs med parterrens västra del, där djupschaktning utfördes i schaktets sydligaste del för att åskådliggöra lagerföljd till ett djup om 0,90 m (se figur 17 och profilritning i Bilaga 4). Under matjordlagret framkom fem utfyllnadslager som varierade i färg och sammansättning (A7-A11). Inga lager var avsatta på platsen och inga andra anläggningar identifierades inom schaktet. I schaktets botten framkom ett lager av gråbrun sand med grusinslag (**A11**) som mätte ca 0,35 m tjockt och överlagrades av ett kompaktare lager mörkgråbrun silt (**A10**). Över A10 låg ett 0,15 m tjockt kompakt lager av beige-grå siltig lera som framstod som återdeponerad undergrund (**A9**). Över A9 låg ett 0,10 m tjockt lager av grå siltig lera (**A8**) som överlagrades av ett lager av relativt lucker och homogen mörkgråbrun grusig sand med lerinslag och enstaka fragment av tegel och kolfragment (**A7**). Lagret framkom även i schakt 10 samt 12–13 och låg under matjorden i söder och direkt under grässvålen i norr. Alla lager inom ytan var påförda och är därmed förflyttade till denna plats för att skapa den plana terrass som utgör parterren. Det gick inte att se några anläggningar som skulle visa avdelningar av ytan i dess övre lager eller anläggningar som t.ex. gångar, odlingsbäddar eller symmetriska indelningar. Att ytan fyllts ut i dess södra del för att uppnå samma höjd som i dess norra del är det som tydligast framgått av undersökningen.

Schakt 12–14

I norra delen av parterren grävdes tre schakt där schakt 12 och 13 endast i begränsad mån kunde påvisa påfört lager (A7). I denna del låg berggrunden så nära dagens yta att man bara använt sig av de utfyllda lagren för att maskera denna och skapa den jämna yta som återstår idag. I schakt 14 framkom endast matjord över berggrund.

Yta 3

Yta 3 utgjorde en kvadratisk, mot sydväst sluttande gräsbeklädd yta väster om parterren (yta 2) omgiven av fullvuxna lövträd (se figur 18). Då kartmaterial saknas från von Echstedts tid är det närmast i tid som finns att tillgå en karta från 1845. På denna karta finns inom denna yta utritat två rektanglar som tolkas som odlingsbäddar, markerade med streckad linje, något som även förekommer på en karta från 1850 (se figur 5). Om dessa verkligen förekommit är inte känt, men för att undersöka detta grävdes schakt där dessa ska ha legat. Schakten placerades alltså ör att kunna avgöra om det finns spår efter odling eller trädgårdsrelaterade anläggningar inom denna yta. På kartan anges ytan som "Backe bättre" och "Backe sämre". Inför eventuell framtida rekonstruktion av ytan var det önskvärt att fastställa om denna del varit en inkorporerad del av trädgården eller en yta som använts för odling i något av gårdens tidigare skeden. Den arkeologiska undersökningsyta 3 motsvarar Yta 5 i det framtagna vårdprogrammet för trädgården.

Figur 18: Plan över yta 3 med schaktens lokalisering inom ytan.

Figur 19. Foto över Yta 3, sydväst om parterren och där schakten förlagts för att hitta den möjliga trädgårdslämningar som angavs på en äldre karta. Foto från västsydväst.

Fyra schakt grävdes inom ytan, placerade där möjligheten till resultat bedömdes mest optimal (**schakt 6–9**, se figur 18 och 19). Den sydvästra delen av ytan var vid undersökningstillfället vattensjuk och kom efter att de övriga schakten grävts att utgå. Det schakt som anlades närmast parterren kom till större delen att handgrävas för att undvika att ytterligare skada den redan delvis utrasade partermuren (schakt 9).

Inga bevarade anläggningar framkom inom yta 3, inte heller några stenar förekom i schakten. Undergrunden i den topografiskt högre östra delen av ytan var något grusigare och mer lättdränerad (se figur 20) än i dess västra del, där den bestod av ljusbrun/grå urlakad lera som bibehöll en viss vattenmättnad (se figur 21). Matjordslaget ökade i djup närmast muren, möjligen uppskottad som stöd för den kallmurade partermuren, dock utan spår efter odling intill denna. En sten framkom under matjorden närmast stenmuren, möjligen del av ett stenfundament för denna. Matjordslagret konstaterades vara djupare och homogenare inom yta 3 jämfört med yta 1 och 2. Detta kan vara resultatet av att denna yta varit brukad för odling under senare tid med moderna, mer djupgående maskiner, vilket kan ha påverkat eventuella spår efter en äldre trädgårdsstruktur. Ytan var mycket fyndfattig, endast ett odekorerat kritpipsskaft framkom i matjorden i schakt 9 (fynd 23).

Trots bristen på lämningar är det möjligt att buskar och odlingsbäddar kan ha förekommit inom ytan vid ett tidigare skede av gårdens historia, då ytan utgör en södersluttning och legat i direkt anslutning till parterren och till andra delar av trädgården. Huruvida odlingsbäddar förekommit har dock inte kunnat fastslås genom den arkeologiska sökschaktningen. Schakten beskrivs mer utförligt i Bilaga 1.

Figur 20. Foto över östra delen av schakt 9 som visar hur jorden skottats upp mot partermuren åt väster och den något grusigare undergrunden. Foto från nordväst.

Figur 21. Foto över schakt 8 som visar den leriga och svårgenomsläppliga undergrunden i den lägre liggande delen av yta 3. Foto från nordost.

Fynd

Totalt framkom 42 fynd vid den arkeologiska undersökningen, fördelade på 26 poster. Alla fynd utom ett framkom i matjordslagret (A99). Totalt framkom 20 skärvor keramik, 2 skärvor porslin, 4 kritpipsfragment, 4 järnspikar/ten och 10 skärvor glas. En sammanställning av fynden finns i Bilaga 3: Fyndtabell.

Keramiken bestod i hög grad yngre rödgods och fajans, men två små fragment av porslin framkom i schakt. Av de totalt 23 skärvorna av keramik/porslin så påträffades 22 i matjorden inom övre gårdsplanen och endast en inom parterren. Keramiken bestod av vardagsgods, där flera av fajansskärvorna påvisade tryckt dekor. Keramiken utgör sannolikt rester av kasserat material från hushållet, dock gör deras osäkra kontext i matjordslagret att det inte går att utesluta att dessa kommit till platsen genom påförda jordmassor, samtida med von Echstedts tid eller senare. I övrigt framkom ett fragment taktegel och en bottendel av en kakelugn fram i matjordslagret, den senare i rött gods och utan glasyr,

De fyra kritpipsfragmenten bestod av skaftdelar som saknade dekor, och är därmed svåra att datera men det förefaller sannolikt att dessa är från 1700–1800-tal. Fragmenten framkom schakt 1, 2, 5 och 9. I schakt 5 framkom det enda stratifierade fyndet då skaftfragmentet påträffades i A12, det kompakta gruslagret som utgör gången över övre gårdsplanen (fynd 22). Glasfragmenten bestod av såväl planglas som buteljglas men kan inte närmare dateras, och framkom alla i matjordslagret i schakt 4 och 5 inom den övre gårdsplanen.

Sammantaget var fyndmaterialet både mer sparsamt och med mindre modernt inslag än förväntat. Majoriteten av fynden kan dateras till 1700–1800-tal och kan vara från von Echstedts tid, dock är fyndsammanhangen osäkra genom att dessa framkommit i matjordslagret.

Prover

Ett antal prover samlades in för att bistå i tolkningen av identifierade lager, samt för att jämföra den grusade gångens sammansättning i olika delar av den övre gårdsplanen. Då närmast alla lager som framkom utgjorts av påfört material kan en analys av dessa vara missvisade då detta tillförts från annan, oidentifierad plats. Jordproverna vattensållades med ett såll med 0.5 mm nättäthet för att tillvarata möjligt makrofossilt material, dock utan resultat.

Jordprover insamlades även från det grus som utgjorde den bomberade grusgången för att avgöra om detta skiljde sig åt mellan olika delar och där denna påvisats byggts upp i två olika sekvenser. Dessa prover innehöll inga makrofossila inslag och bestod av samma typ av grus i alla prover och visade sig vara närmast identiska. Likheten i sammansättning, mängd och färg påvisar att gruset i dessa prover sannolikt kommit från samma källa och påförts inom en kortare tidsrymd. Halva delen av de insamlade proverna behölls som eventuellt framtida referensmaterial.

Tolkande sammanfattning

Under oktober 2021 utförde Värmlands Museum en trädgårdsarkeologisk undersökning i form av sökschaktning inom tre ytor i trädgården som omger huvudbyggnaden vid von Echstedtska gården. Arbetet utfördes i samarbete med trädgårdsarkeolog Anna Andréasson Sjögren och med assistans av en mindre grävmaskin. Syftet med undersökningen var att utröna om spår efter tidigare trädgårdsodlingar och strukturer från 1700-tal stod att finna inom de utvalda ytorna. Resultaten från undersökningen ska ligga till grund för kommande arbete med rekonstruktion av trädgården, med den utformning som fanns vid paret von Echstedts tid som förebild och som komplement till den välbevarade gårdsstrukturen som idag är en välbesökt filial till Värmlands Museum.

Sammanlagt grävdes 14 schakt fördelade på de tre ytorna och totalt omfattade ca 100 m². Schakten förlades till de delar av de anvisade ytorna som bedömdes ha bäst förutsättningar att ge information om tidigare strukturer. Det sammantagna resultatet från sökschakten visar att den topografiskt markerade ytan som utgör tunet för von Echstedtska gården i hög grad utjämnats för att skapa en grund för den symmetri som speglar bebyggelsen. I trädgårdens norra del förekommer berg i dagen, och även i schakten förekom berghäll direkt under grässvål. I den södra delen var ytan istället utfylld för att skapa ett plant område för den övre gårdsplanen. I schakten identifierades en grusad gång som leder upp till huvudbyggnadens ingång. Ytterligare en grusad gång leder i nord-sydlig riktning längs huvudbyggnadens långsida och bestod av samma grusmaterial.

Inom parterren (yta 2) framkom ett flertal utfyllnadslager i dess södra del vilket visar på samma strävan efter plana ytor och symmetri som öster om huvudbyggnaden. I dess norra del syntes berg i dagen, och där endast en tunn grässvål förekom. I parterrens södra del framkom också små nedgrävningar i form av stolphål/störhål, vilka kan vara spår av strukturer från parterrens tillkomst, som överlagrats av de utfyllnadslager som formar den plana, stenmursomgärdade parterren.

I den sluttande gräsklädda ytan väster om parterren (yta 3) grävdes fyra schakt utan att lämningar av trädgårdsaktivitet kunde identifieras. Om de rektangulära anläggningar som markerats på tidigare karta realiserats så finns inga bevarade spår efter dem. Undergrunden bestod av tung lerjord. Inga nedgrävningar som kunnat motsvara trädgropar eller konstruktioner för t.ex. odlingsbäddar gick att identifiera. Det framgår dock att ytan i relativt modern tid kommit att plöjas med moderna maskiner, vilka kan ha bidragit till att mindre djupa anläggningar förkommit.

Sammantaget kan konstateras att det främst är lämningar efter omformning och utplaning av topografin som kan kopplas till von Echstedts tid. Resultaten från undersökningen visar att man gjort avsevärda insatser för att bygga upp tunet och fyllts ut till närmast en meter i dess södra del. Den symmetri som man strävat efter och uppnått har inte varit naturlig utan krävt stora arbetsinsatser. Att gården varit i bruk fram till 1900-tal kan vara anledningen till att omstruktureringar av trädgården som skett resulterat i att äldre strukturer inte gick att finna. De tydligaste strukturerna utgörs av den grusade och hårdgjorda väg som leder upp till huvudbyggnaden och längs dess fasad samt parterren. Den runda yta som omtalas från 1992 års grävning gick dock inte att finna, istället framgick att en något smalare grusad yta löpt längs med huvudbyggnadens fasad, utan att det tycks ha funnits någon större yta direkt utanför entrén. Detta gick även att se innan undersökning då matjorden runt de grusade gångarna sjunkit ihop. Det fanns inga spår av en helgrusad övre gårdsplan, snarare en grusgång över matjord som tyder på att planen i övrigt bestått av gräsyta. Parterren tycks ha konstruerats samtidigt som huset uppfördes genom att den södra delen av trädgårdsytan utfylldes med jordlass, vilka manifesterar sig genom tydliga horisontella lager i södra delen av parterren. Dessa lager har behållit sin horisontalitet genom den kraftiga mur som omgärdar parterren vilket visar att dessa är samtidiga. Trots att stora ytor undersöktes inom terrassen framkom inga spår efter stenläggning, gångar eller odlingsbäddar. Hur ytan disponerats och använts är inte klarare nu än tidigare, och de påförda lagren är inte användbara för att kunna avgöra vilka sorters odling som eventuellt kan ha förekommit.

Källor

Litteratur

Stritzke, K.	1992. PM om von Echstedtska gården, för Sven A Hermelin AB.
Waern, K.	2021. Von Echstedtska gården – Vårdprogram för trädgården. Koncept 2021-01-10. Waern Landskap AB på uppdrag av Värmlands Museum.
Nilsson, K et al.	2012. von Echstedtska gården, Värmland Förr och Nu 2012.

Kartor

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Kila socken. Geometrisk karta över Smedbyn Västra nr 1 från 1648. Akt R40-43:R1:322.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Kila socken. Geometrisk karta över Smedbyn Västra nr 1 från 1712. Akt R40-43:1.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Kila socken. Laga skifteskarta över Smedbyn Västra nr 1 från 1850. Akt 17-kiö-170.

Ekonomiska kartan
Fastighetskartan
Terrängkartan

Övriga uppgifter

Kulturmiljöregistret (www.fmis.raa.se/fornsok)
Värmlands Museums Topografiska Arkiv
ledningskollen.se
Malin Axelsson, muntliga uppgifter, 2021-10-28

Tekniska och administrativa uppgifter

Värmlands Museums dnr:	22.740.0175
Typ av undersökning:	Trädgårdsarkeologisk undersökning genom sökschakt
Utförandetid: fältarbete:	2021-10-27 – 2021-10-29
Berörda fornlämningar:	-
Fastighet:	Västra Smedbyn 1:14/Von Echstedtska gården
Exploateringsyta:	2500 m ²
Schaktyta, totalt:	100,5 m ²
Län:	Värmland
Landskap:	Värmland
Kommun:	Säffle
Socken:	Kila
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmätningssystem:	GNSS med nätverks-RTK
Projektledare:	Ellinor Larsson
Fältpersonal:	Ellinor Larsson, Johan Richardson, Anna Andréasson Sjögren, Lisa Andersson, Jan Rask Olsson (grävmaskinist).
Foto (om en annat angivet):	Ellinor Larsson
Kvalitetssäkring:	Anna Andréasson Sjögren
Dokumentationshandlingar:	Digitalt dokumentationsmaterial som mätfiler och fotografier samt handskrivna beskrivningar över schakt och sektioner förvaras på Värmlands Museum.
Fynd:	Tillvaratagna fynd förvaras på Värmlands Museum.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Yta	Riktning	Beskrivning	Längd	Bredd	Djup
1	1	ONO-VSV	Schakt grävt i östra delen av Yta 1 intill stödmur mellan övre och nedre gårdsplanerna. I schaktet framkom endast en matjordshorisont. Förefaller uppskottat mot stödmur. Kraftig rotstörning från näraliggande lövträd. I matjorden framkom ett odekorerat kritpipskaft. Ingen arkeologisk förekomst.	7 m	1m	0,30 m
2	1	ONO-VSV	Schakt i östra delen av Yta 1 intill schakt 2 intill stödmur mellan övre och nedre gårdsplanerna. I schaktet framkom endast en matjordshorisont. Förefaller uppskottat mot stödmur. Kraftig rotstörning från näraliggande lövträd. I matjorden framkom ett odekorerat kritpipskaft samt en liten skärva porslin samt järnskrot av modern art. Ingen arkeologisk förekomst.	4 m	1 m	0,30 m
3	1	NNV-SSO	Schakt i centrala delen av yta 1 över den bomberade gången. Schaktet breddades i norr och ett smalare djupschakt grävdes läns dess östra schaktkant för att bistå i profildokumentation. Inom schaktet framkom tre lager: A1-A3. I matjorden framkom två spjälkade skärvor av glaserat yngre rödgods, sannolikt 1800-tal.	9 m	1–1,7 m	0,30–0,75 m
4	1	ONO-VSV/ NNV-SSO	L-format schakt i västra delen av yta 1. Schaktet anlades för att identifiera den bomberade grusgångens form och uppbyggnad. Grusgången identifierades i båda delarna i schaktet och i dess Ö-V del framkom berghäll direkt under grässvål. I matjorden framkom fynd av glasbuteljer, 2 järnspikar, fragment av flintgods, porslin och rödgods samt ett taktegelfragment.	16 m	1m	0.15–0.20 m
5	1	ONO-VSV	Linjärt schakt i SV delen av yta 1. Schaktet anlades över den N-S bomberade grusgången som löper längs huvudbyggnadens fasad. Ett djupschakt (sondage) grävdes längs dess södra schaktvägg för att dokumentera lagerföljd. I schaktet framkom lager A16-A24. Schaktet påvisade omfattande utfyllnad. Fynd i matjordslagret bestod av keramikskärvor av yngre rödgods, fajans, flintgods samt en glasskärva och en plant järnfragment. I lager A18 framkom ett odekorerat kritpipskaft.	8,2 m	1 m	0,85 m
6	3	NO-SV	Linjärt schakt i N delen av yta 3. Grävd i sluttande mark, endast matjordshorisont över undergrund av brun grusig sandig silt. Ingen arkeologisk förekomst.	12,20 m	1 m	0,35–0,45 m
7	3	NNV-SSO	Linjärt schakt i centrala delen av yta 3, S om schakt 6. Grävd i sluttande mark, endast matjordshorisont över undergrund av brun grusig sandig silt. Ingen arkeologisk förekomst.	6,1 m	1 m	0,30 m
8	3	NNV-SSO	Linjärt schakt i SV delen av yta 3. Grävd i plan mark, endast matjordshorisont över undergrund av ljusbrun/grå urlakad lera. Vatten trängde upp i schaktet. Ingen arkeologisk förekomst.	5,40 m	1 m	0,30 m
9	3	NO-SV	Linjärt schakt i Ö delen av yta 5, väster om parterrmur. Schaktet låg i sluttande mark och påvisade uppskottad matjord mot mur och en sten i schaktets Ö del som kan vara del av stenfundament för muren. Endast matjord, ett odekorerat kritpipsfragment. Ingen arkeologisk förekomst.	2,5 m	1 m	0,25–0,40 m
10	2	NO-SV	Linjärt schakt i S delen av yta 2, delvis dubbel bredd. Två utfyllnadslager (A7-A8) överlagrade sex anläggningar i form av stolphål och störhål (A1-A6).	4,70 m	1–2 m	0,40 m
11	2	NNV-SSO	Linjärt i V delen av yta 2, parallellt med parterrmur. Ett djupschakt grävdes i S delen av schaktet för att dokumentera lagerföljd. Fem utfyllnadslager framkom inom schaktet (A7-A11). I matjordslagret framkom ett odekorerat kritpipskaft.	9 m	1 m	0,35m–1 m
12	2	NNO-SSV	Linjärt schakt i Ö delen av yta 2 intill huvudbyggnadens västra långsida. I schaktet framkom endast utfyllnadslager A7 under matjord.	7,40 m	1 m	0,30 m
13	2	VSV-ONO	Linjärt schakt i N delen av yta 2. I schaktet förekom endast utfyllnadslager A7 över naturlig undergrund av brun lera.	5,60 m	1 m	0,22 m
14	2	VSV-ONO	Linjärt schakt i N delen av yta 2 intill berg i dagen. Endast matjord över naturlig undergrund/häll. Ingen arkeologisk förekomst.	2,80 m	1 m	0,20–0,30 m

Bilaga 2. Kontexttabell

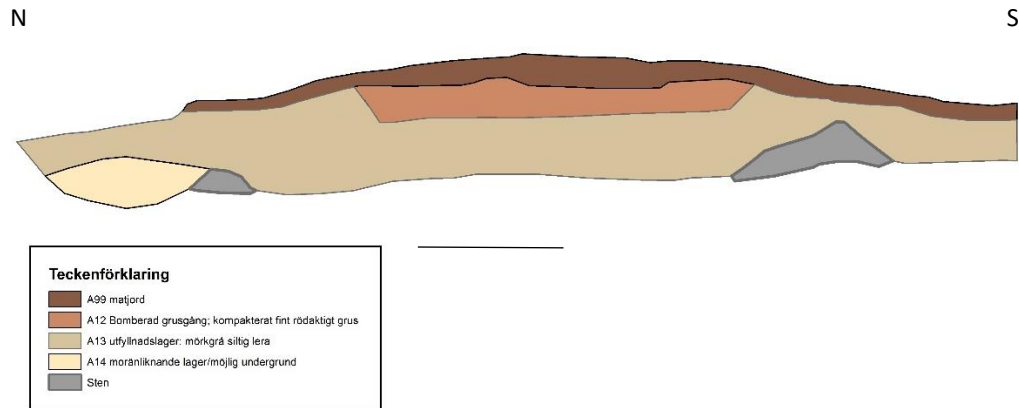
Nr	Typ	Yta	Schakt	Beskrivning
1	nedgrävning	2	10	Stolphål. Oval, 0,20 x 0,27 m. Fyllning av gråbrun siltig lera med enstaka inslag av tegelfragment. I botten kolkoncentration, ca 0,01 m tjock. Grävd i profil. Framkom under lager A8.
2	nedgrävning	2	10	stolphål. Runt, 0,10 m i diam. Fyllning av gråbrun siltig lera. Ej undersökt. Framkom under lager A8.
3	nedgrävning	2	10	Stolphål. Oval, 0,22 x 0,25 m. Fyllning av gråbrun siltig sand med enstaka inslag av tegelfragment och i dess botten en tunn kolkoncentration. Grävd i profil. Framkom under lager A8.
4	nedgrävning	2	10	Stolphål. Runt, 0,23 m i diam. Och med sluttande sidor. Fyllning av gråbrun siltig sand med enstaka inslag av tegel- och träfragment. Grävd i profil. En spik framkom i fyllningen, ej tillvaratagen. Framkom under lager A8.
5	nedgrävning	2	10	Stolphål. Runt, 0,22 m i diam. Fyllning av gråbrun siltig sand med enstaka inslag av tegelfragment. Totalundersökt. Framkom under lager A8.
6	nedgrävning	2	10	Störhål, 0,07 m i diam. Framkom under lager A8.
7	Lager	2	11	Poröst utfyllnadslager av homogen, mörkgrå/brun grusig sand med lätt lerinslag lager med enstaka inslag av tegelfragment och småsten. Framkom i yta 2 under matjord. Tolkat som skelettjord.
8	Lager	2	11	Utfyllnadslager av kompakt grå siltig lera, 0,12 m tjockt. Framkom under A7.
9	Lager	2	11	Utfyllnadslager av kompakt beige-grå siltig lera som framstod som återdeponerad undergrund. 0,15 m tjockt. Framkom under A8.
10	Lager	2	11	Utfyllnadslager av kompakt mörkgråbrun silt med enstaka inslag av tegelfragment. Framkom under A9.
11	Lager	2	11	Utfyllnadslager av lucker gråbrun sand med grusinslag. Djup ca 0,15 m Framkom under A10.
12	Lager	1	3	Bomberad grusgång i centrala delen av yta 1, sydvästlig-nordöstlig riktning. Tydlig i såväl plan som profil och mätte 2,5 m bred och mellan 0,20–0,25 m tjockt och bestod av kompakterat fint rödaktigt grus som var väl sorterat och som ställvis påvisade små lerlinser. Grusgången förefaller närmast nedgrävd i den underliggande lagret A14. Framkom under matjordslager.
13	Lager	1	3	Omfattande lager av mörkgrå siltig lera med enstaka inslag av småsten och som mätte ca 0,35 m i tjocklek. Lagret hade karaktären av matjord och har tolkats utgöra en äldre markhorisont. Framkom under grusgång A12 i schakt 3.
14	Lager	1	3	Moränliknande lager, möjligen steril undergrund i schakt 3.
15	Lager	1	4	Påfört lager av kompakt fint grus i schakt 4 mellan berghäll under grässvål. Utgör en NNV-SSO grusgång intill huvudbyggnadens fasad och består av samma material som A12.
16	Lager	1	5	Grågult sandlager under matjord i schakt 5.
17	Lager	1	5	Lager av brungrått lerigt grus under A16.
18	Lager	1	5	Varvigt rödbrunt gruslager med tegelkross i botten, samma som A15 i schakt 4.
19	Lager	1	5	Sandlins under A19.
20	Lager	1	5	Sandig grågul lins under A20.
21	Lager	1	5	Kompakt grå lera med inslag av sand och inslag av kol i botten. Framkom under A20.
22	Lager	1	5	Ljusgrå lera under matjord, över A18. Brukningslager?
23	Lager	1	5	Kompakt grå lerig sand, sandigare mot väster. 0,12 m tjockt, framkom under A18 i sondage.
24	Lager	1	5	Sandlins över A23 i väster.
99	Lager			Matjordslager isom förekom i alla ytor. Fyndförande och under tjock grässvål.

Bilaga 3. Fyndtabell

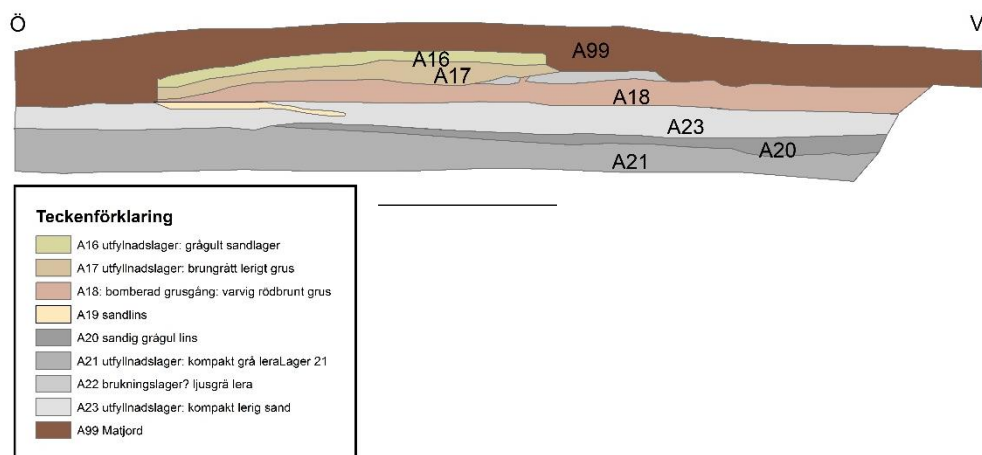
Nr	Kontext	Schakt	Yta	Material	Typ	Antal	Beskrivning
1	99	1	1	lera	kritpipa	1	Kritpipa, skaftfragment. Odekorerad.
2	99	2	1	lera	kritpipa	1	Kritpipa, skaftfragment. Odekorerad.
3	99	2	1	porslin	fat	1	Bottenskarva av porslin med blå glasyr på insidan med spår efter linjer av guldfärg.
4	99	3	1	keramik	skål	2	2 spjälkade skärvor av yngre rödgods med gulbrun glasyr.
5	99	4	1	järn	spik	1	Handsmidd järnspik, 78 mm
6	99	4	1	järn	spik	1	Handsmidd järnspik med rundat huvud, 55 mm.
7	99	4	1	lera	taktegel	1	Fragment av taktegel, 15mm tjockt.
8	99	4	1	keramik	fajans	7	Fragment av fajansfat, en ett litet blått dekorelement i kant.
9	99	4	1	porslin	fat	1	Fragment av porslinsfat, ingen dekor.
10	99	4	1	keramik	skål	1	Spjälkat fragment av yngre rödgods, ljusbrun glasyr på del av fragmentet.
11	99	4	1	glas	planglas	4	Skärvor av tunt planglas med ljusgrön färg.
12	99	4	1	glas	planglas	2	Skärvor av tunt, ofärgat planglas.
13	99	4	1	glas	buteljglas	1	Fragment från grön flaska/butelj.
14	99	4	1	glas	buteljglas	1	Fragment från mörkbrun flaska/butelj.
15	99	4	1	glas	fat	1	Fragment av ofärgat glas med vita påmålade linjer.
16	99	5	1	keramik	fat	5	Fragment av fajans, 2 med blomdekor i tunna blåa linjer.
17	99	5	1	keramik	skål	2	2 skärvor av yngre rödgods, sannolikt skål. Brun glasyr på kärlets insida, den ena med tre horisontella linjer ristade i kärlets utsida.
18	99	5	1	keramik	skål	1	Skärva av yngre rödgods med vit glasyr på ena sidan, röd/orange glasyr på andra sidan.
19	99	5	1	keramik	skål	1	Spjälkad skärva av yngre rödgods med ljusgrön glasyr.
20	99	5	1	glas	buteljglas	1	Ljusbrunt rundad skärva från flaska/butelj.
21	99	5	1	järn	ten	1	Plant, korroderat stycke järn, möjligen från blad/kniv.
22	12	5	1	lera	kritpipa	1	Kritpipa, skaftfragment. Odekorerad.
23	99	9		lera	kritpipa	1	Kritpipa, skaftfragment. Odekorerad.
24	99	10		järn	spik	1	Handsmidd järnspik, 100 mm. Kvadratisk tvärsnitt och huvud.
25	99	10		keramik	fat/kopp	1	Kantfragment med blomdekor i flytande blått.
26	99	13		lera	kakelugn	1	Oglaserat kakelugnsfragment i rött gods med plan bottendel.

Bilaga 4. Profiliritningar

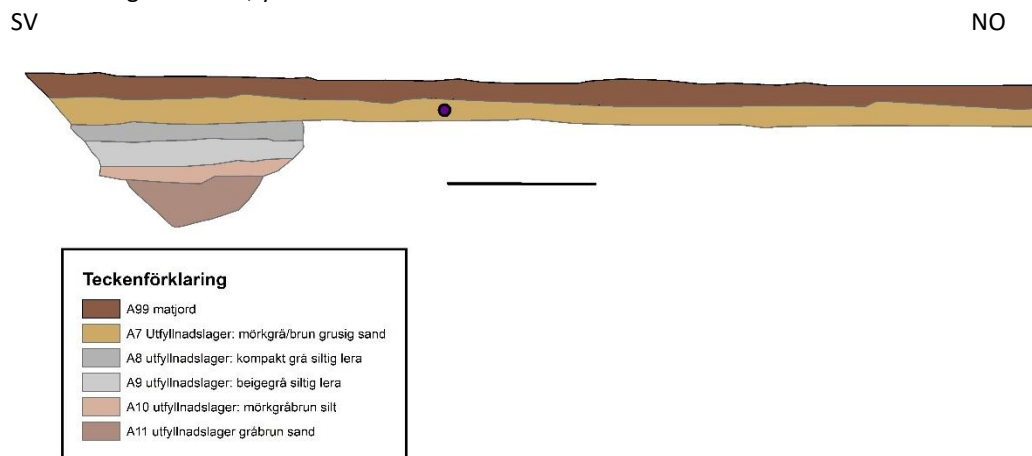
Profilritning schakt 4, yta 1

Profilritning schakt 5, yta 1

Profilritning schakt 11, yta 2

Bilaga 5. Ytorna efter återställande, 2021-10-29

Yta 1 efter återställande av schakt 1–3. Foto från sydväst.

Yta 1 efter återställande av schakt 4. Foto från öster.

Yta 2 efter återställande av schakt 10–14 inom parterren. Foto från söder.

Yta 3 efter återställande av schakt 10–14. Foto från sydväst.

VÄRMLANDS
MUSEUM